

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/nauka-i-edukacja/badania-historyczne/konferencje/26953,Konferencja-naukowa-i-wystawa-Wokol-Praskiej-Wiosny-Polska-i-Czechoslowacja-w-19.html>
02.03.2026, 01:19

Strona znajduje się w archiwum.

Konferencja naukowa i wystawa „Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 r.”

04.09.2003

W dniu 4 września 2003 r. w Warszawie w siedzibie IPN (ul. Towarowa 28, sala konferencyjna) rozpoczęła się dwudniowa, międzynarodowa konferencja naukowa „Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 r.”

Konferencja rozpoczęła się od ogłoszenia przez Panią Jolantę Szymanek - Deresz Szefową Kancelarii Prezydenta RP, decyzji o przyznaniu przez Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego, Ryszardowi Siwcowi, Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski. Następnie w odczytanym przez Panią Minister przesłaniu Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego ([strona1](#), [strona2](#)) skierowanemu do uczestników konferencji naukowej i widzów wystawy, podkreślono rolę przemian podjętych w Czechosłowacji w 1968 r roku, nadzieję jaką dały one Polskiemu społeczeństwu, a później żal i gorycz po interwencji wojsk Układu Warszawskiego.

Otwierając konferencję, Prezes Instytutu Pamięci Narodowej prof. Leon Kieres podkreślił, że mimo niedawnego zdławienia w naszym kraju wolnościowego zrywu z marca 1968 r., w PRL protestowano wobec udziału Polski w agresji na Czechosłowację (pełny tekst wystąpienia prof. Leona Kieresa). Następnie zabrał głos Ambasador Republiki Czeskiej w Warszawie, Bedřich Kopeckí. W swym wystąpieniu powiedział, że znaczna część czeskiej młodzieży, jak wynika z badań opinii publicznej, nie kojarzy z niczym daty 21 sierpnia 1968 r.. Przedstawiciel Ambasady Republiki Słowackiej, Vladimír Jakabčín, podkreślił, że co roku, w rocznicę śmierci Ryszarda Siwca, ambasady czeska i słowacka składają kwiaty przy tablicy upamiętniającej jego śmierć na stadionie. Ambasador RP w Republice Czeskiej, Andrzej Krawczyk przywołał pamięć roku 1968, który zaznaczył się w świadomości jego pokolenia jako rok straconych nadziei.

Pierwszy referat wygłosił doc. PhDr. Jan Rychlík, dziekan Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Karola w Pradze. Referat poświęcony był odmiennościom w powojennej historii Polski i Czechosłowacji (do 1968 r.). Wyraźne różnice zaznaczyły się już w procesie zdobywania władzy przez komunistów. O ile w Polsce system komunistyczny został narzucony siłą, o tyle w CSRS „praski zamach stanu” z lutego 1948 r. dokonał się przy znaczącym poparciu społeczeństwa. Różnice te wynikały m.in. z faktu, iż w przedwojennej Czechosłowacji komuniści byli partią legalną, uczestniczącą w życiu publicznym. Innym powodem była tradycyjna sympatia Czechów i Słowaków do Rosjan, postrzeganych już w XIX jako ten naród, który może dać wolność innym ludom słowiańskim. Po raz kolejny drogi Polski i Czechosłowacji rozeszły się w 1956 r. Podczas gdy w Warszawie trwała liberalizacja systemu, w Pradze przyjmowano neostalinowski kurs. Za to w połowie lat sześćdziesiątych, gdy w Czechosłowacji coraz śmielej zaczęto myśleć o zreformowaniu systemu, w Polsce trwał odwrót od przemian październikowych.

Kolejny referent, prof. Jerzy Eisler, dyrektor warszawskiego oddziału IPN, przedstawił wpływ, jaki

wywarła Praska Wiosna na przebieg wydarzeń Marca '68 w Polsce. Pierwszą część referatu autor poświęcił rozważaniom nad stereotypowym postrzeganiem południowych sąsiadów przez Polaków oraz podobieństwom i różnicom w przebiegu wydarzeń 1968 r. w obu krajach. W zasadniczej części referatu przedstawił echa Praskiej Wiosny podczas protestów studenckich w PRL, takie jak okrzyki podczas manifestacji (np. „Brawo Czesi”, „Niech żyje Czechosłowacja”, „Brawo Dubczek”), wyrazy solidarności w rezolucjach studenckich itp. Na zakończenie autor przypomina dowcip z 1968 r., powstały już po interwencji wojsk Układu Warszawskiego w CSRS: „Czesi zachowali się jak Polacy, Węgrzy jak Czesi, a Polacy jak... świnie”.

Następny referat autorstwa praskiego historyka młodego pokolenia, Petra Blažka, poświęcony był podobnej tematyce - wpływowi polskiego Marca '68 na rozwój wydarzeń w Czechosłowacji. Polski bunt studencki cieszył się dużym zainteresowaniem w Czechosłowacji, studenci wielu uczelni przyjmowali rezolucje solidarnościowe, miały miejsce demonstracje pod ambasadą PRL. O sytuacji w Polsce w sposób nieskrępowany informowały media, przede wszystkim wolna prasa. Uczelnie praskie zaproponowały intelektualistom, zwalnianym z pracy na polskich uniwersytetach, prowadzenie wykładów w Pradze.

Po przerwie głos zabrał dyrektor Biura Edukacji Publicznej IPN, dr hab. Paweł Machcewicz. Wygłosił on referat na temat stosunku Władysława Gomułki do wydarzeń Praskiej Wiosny. Przywódca PRL od samego początku był wrogo nastawiony do przemian zachodzących w Czechosłowacji, widząc w nich niebezpieczeństwo „kontrrewolucji”. Obawiał się także przeniesienia ruchów reformatorskich do innych państw bloku sowieckiego, w tym do Polski. Podczas narad przywódców państw, które wzięły później udział w interwencji (w Dreźnie, Moskwie i Warszawie) Gomułka (w przeciwieństwie np. do węgierskiego przywódcy Janosa Kádara) nieodmiennie zajmował twarde stanowisko. De facto może zostać uznany za rzeczywistego autora sławnej „doktryny Breżniewa”, traktującej o tym, że jeżeli system komunistyczny jest zagrożony w jakimś kraju, to pozostałe państwa bloku, na czele ze Związkiem Sowieckim, mają obowiązek interweniować.

Kolejny referent, dr Łukasz Kamiński (kierownik referatu badań naukowych wrocławskiego oddziału IPN oraz adiunkt w Instytucie Historycznym UW.) przedstawił, w jaki sposób stanowisko Gomułki wpływało na postawę i działania członków PZPR, w szczególności aparatu partyjnego. O wadze, jaką przywiązywano do problemu wydarzeń w Czechosłowacji świadczy fakt, że zorganizowano aż cztery cykle zebrań członków partii. Starano się im wmówić (nie bez sukcesów), że Czechosłowacja w wyniku reform stanie się sojusznikiem RFN, co zagraża bezpieczeństwu Polski. KC PZPR kierował antyczechosłowacką kampanią propagandową w mediach. Wydawano także szereg broszur, indoktrynujących członków partii. Po interwencji zbrojnej w Czechosłowacji odnotowano w strukturach PZPR nieliczne głosy protestu (głównie w formie wypowiedzi na zebraniach). Kilkadziesiąt osób (w tym m.in. Bronisław Geremek) wystąpiło z partii.

PhDr. Rudolf Vevoda, dyrektor Wyższej Szkoły Publicystyki w Pradze, przedstawił stosunek polskiego Kościoła i środowisk katolickich do Praskiej Wiosny oraz interwencji zbrojnej w Czechosłowacji. Wielu duchownych i hierarchów (np. arcybiskup wrocławski Bolesław Kominek) sympatyzowało z przemianami w CSRS. Po wkroczeniu wojsk Układu Warszawskiego dominowały głosy oburzenia, Kościół nie zdobył się jednak na otwarte protesty. Zwyciężyło przekonanie, iż tuż po kryzysie związanym z listem biskupów polskich do niemieckich oraz uroczystościami milenijnymi, nie należy prowokować kolejnego konfliktu z władzą. Prymas Wyszyński odwiódł także od protestu posłów „Znaku”, którzy chcieli manifestacyjnie złożyć mandaty poselskie.

Pierwszy dzień konferencji zakończyła dyskusja panelowa pt. „Kryzysy systemu komunistycznego”.

*

* *

Drugi dzień konferencji (5 września) rozpoczął referat Pawła Piotrowskiego, pracownika wrocławskiego oddziału IPN. Jego wystąpienie poświęcone było udziałowi Wojska Polskiego w inwazji na Czechosłowację. PRL wysłała blisko 25 tys. żołnierzy, 647 czołgów i 566 transporterów opancerzonych. Żołnierze WP stacjonowali w CSRS do początków listopada. Ich główne zadania polegały na blokowaniu miast i garnizonów Czechosłowackiej AL, prowadzeniu działań propagandowych (w tym likwidacji niezależnych czechosłowackich rozgłośni radiowych). Kolejny mówca, PhDr. Jan Kalous, pracownik czeskiego Urzędu Dokumentacji i Badania Zbrodni Komunizmu przedstawił w referacie reakcji społeczeństwa Czechosłowacji na udział Polski w interwencji. Największy wpływ na ten stosunek miała tragedia w Jicinie, gdzie pijany żołnierz WP zastrzelił dwie osoby.

Dr Jiří Pernes, pracownik Instytutu Historii Najnowszej Akademii Nauk Republiki Czeskiej, wygłosił referat pt. „Opór społeczeństwa Czechosłowacji przeciw interwencji”. Opór ten przybrał różnorodne formy, począwszy od zamalowywania drogowskazów celem zmylenia wojsk interwencyjnych, budowania barykad, demonstracje, napisy na murach, ulotki. Jego skala była, zwłaszcza w pierwszych dniach, bardzo duża, przyniósł on jednak także ofiary. W ciągu pierwszych trzech tygodni interwencji zginęło ponad 90 obywateli Czechosłowacji.

Pracownik BEP IPN, Grzegorz Majchrzak, poświęcił swoje wystąpienie operacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych pod kryptonimem „Podhale”. Rozpoczęła się ona 21 sierpnia, w momencie rozpoczęcia inwazji. Jej celem było monitorowanie reakcji społeczeństwa polskiego na zachodzące wydarzenia i uniemożliwienie jakichkolwiek protestów oraz przenikania „wrogich idei” z Czechosłowacji. Jednym z ciekawszych działań w ramach tej akcji, było powołanie grupy „Góral” operującej na terytorium CSRS. Dokumentacja akcji „Podhale” stanowi dziś niezastąpione źródło do poznania postawy społeczeństwa polskiego w sierpniu 1968 r.

Zamykający konferencję PhDr. Oldřich Tůma (dyrektor Instytutu Historii Najnowszej Akademii Nauk Republiki Czeskiej) przedstawił referat nt. okresu „normalizacji” sytuacji w Czechosłowacji (lata 1969-1971). Był to okres masowych czystek (usunięto z KPCz. ponad 400 000 członków) i nasilających się represji (ponad 3 000 wyroków w sprawach politycznych). Wobec braku nadziei na zmianę sytuacji, stopniowo słabł opór społeczeństwa, StB rozbijała coraz mniejsze grupy opozycyjne.

*

* *

Konferencji towarzyszyła wystawa, poświęcona udziałowi PRL w inwazji na Czechosłowację oraz reakcjom społeczeństwa polskiego na to wydarzenie. W pierwszej części wystawy przedstawiona została w zarysie geneza i przebieg Praskiej Wiosny oraz reakcja państw bloku sowieckiego na próbę stworzenia „socjalizmu z ludzką twarzą”. Następne plansze poświęcone są przygotowaniom i przebiegowi interwencji „warszawskiej piątki”, reakcjom świata oraz formom oporu społeczeństwa Czechosłowacji.

Kolejny blok składa się z plansz opisujących udział Wojska Polskiego w interwencji – operację

wkroczenia do CSRS, życie codzienne w garnizonach polowych, podejmowane akcje propagandowe. Odrębna plansza poświęcona została tragicznym wydarzeniom w Jiczinie, gdzie 7 IX 1968 r. pijany żołnierz polski zastrzelił 2 osoby a kilka dalszych zranił.

Największy fragment wystawy, blisko połowa całej ekspozycji, przedstawia reakcje społeczeństwa polskiego na inwazję w Czechosłowacji. W 64 miastach pojawiły się ulotki, w 49 napisy na murach. Protestowali intelektualiści, tacy jak Jerzy Andrzejewski, Zygmunt Mycielski i Sławomir Mrożek. Swój sprzeciw wyrażała także mniejszość polska w Czechosłowacji oraz powojenna emigracja. Najbardziej tragiczną formę protestu wybrał Ryszard Siwiec, który 8 IX 1968 r., podczas centralnych dożynek na Stadionie Dziesięciolecia w Warszawie, dokonał manifestacyjnego samospalenia.

[Przemówienie prof. Leona Kieresa](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala

Prezydent
Rzeczypospolitej Polskiej

Warszawa, 4 września 2003 roku

Do uczestników konferencji naukowej
i widzów wystawy pt. „Wokół Praskiej
Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 r.”

Szanowny Panie Prezescie Instytutu Pamięci Narodowej,
Ekscelencje, Szanowni Państwo!

Wydarzenia „Praskiej Wiosny”, których 35. rocznicę właśnie obchodzimy, są jednym z kamieni milowych na drodze prowadzącej od totalitaryzmu do wolności, jaką przeżyły narody Europy Środkowo-Wschodniej.

Przemiany podjęte w Czechosłowacji w 1968 roku były dla Polaków powiewem ożywczej nadziei. Ale też i źródłem ich goryczy i żalu na wieść o interwencji wojsk Układu Warszawskiego. Przeciwno czechosłowackim próbom złagodzenia represyjnego systemu, przywrócenia wolności myśli, uszanowania ludzkiej godności i podmiotowości - użyte zostały czołgi. Podobnie jak w 1956 roku w Budapeszcie, trudno było o bardziej wymowny dowód imperialnej radzieckiej dominacji nad obszarem zatrzaśniętym za „żelazną kurtyną”.

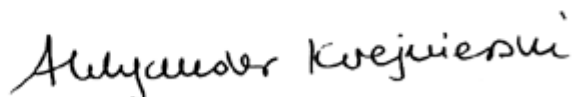
Liczne środowiska polskiego społeczeństwa czuły się solidarne z Czechami i Słowakami. Istniała zbieżność i wzajemne inspiracje między Polskim Marcem '68 – strajkami studenckimi oraz intelektualnym ruchem domagającym się demokratycznych przemian – a dokonaniem Praskiej Wiosny. Bardzo wielu Polaków odczuwało ból i głębokie zażenowanie, że wśród interwencji depczących suwerenność sąsiedniego państwa oraz nadzieje Czechów i Słowaków – są polskie oddziały. Te decyzje ówczesnych polskich przywódców rażąco kłóciły się z historycznym dziedzictwem naszego narodu, chlubiącego się tradycją walki „za naszą i waszą wolność”.

Opór społeczeństwa Czechosłowacji wobec obcej interwencji i wobec procesu tłumienia reform był godny wielkiego podziwu. Dopiero teraz, po wielu latach – dzięki badaniom historyków – możemy sobie w Polsce uświadomić w całej pełni, jak masowa była skala tego oporu; jak był on spontaniczny, konsekwentny i heroiczny. Pochylamy z czcią głowy przed ofiarami brutalnej wojskowej interwencji. Wyrażamy wielki szacunek wobec wszystkich Czechów i Słowaków, którzy upomnieli się o demokratyczne przemiany, o poszanowanie dla ludzkich praw, i których dotknęły różnego rodzaju represje.

Niezwykle tragiczną i wstrząsającą wymowę miała samobójcza śmierć Jana Palacha. Na zawsze zapisała się w historii jako przejmujący krzyk do ludzkich sumień. Takie też było przesłanie ofiary, jaką we wrześniu 1968 roku złożył jeden z naszych rodaków, Ryszard Siwiec, który dokonał samospalenia na oczach tłumów zgromadzonych na warszawskim Stadionie Dziesięciolecia. Składamy cześć Jego pamięci!

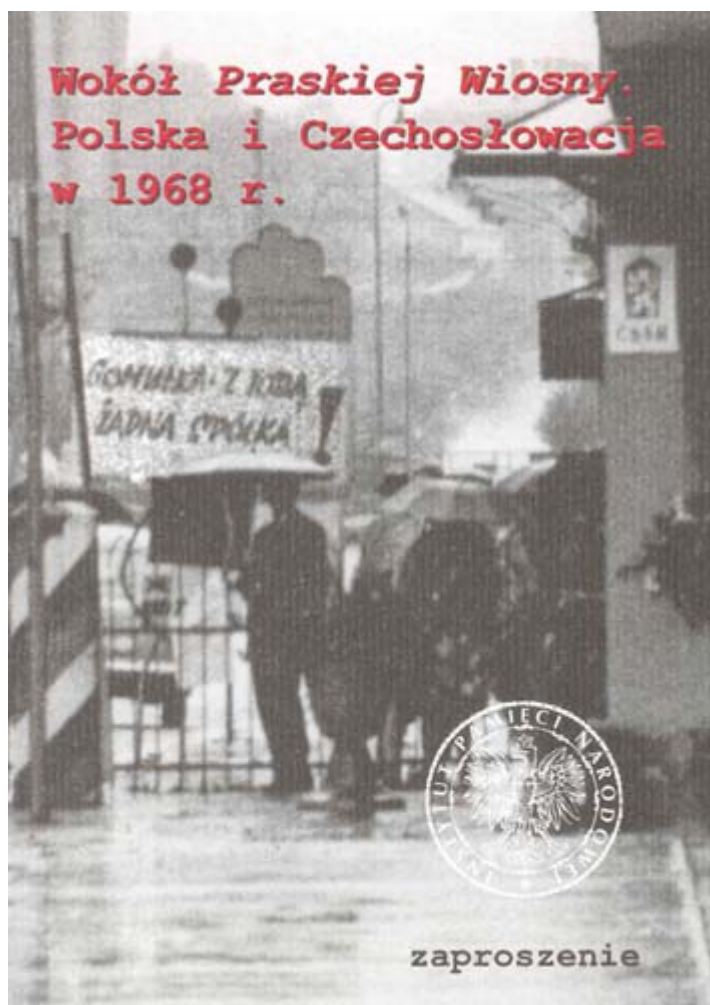
Tytuł sławnego eseju Vaclava Havla – „Siła bezsilnych” – znakomicie oddaje to, co stało się naszym wspólnym zwycięstwem w tej części Europy. Wydarzenia Praskiej Wiosny, tak jak późniejszy ruch Karty '77; jak Polski Sierpień, ruch „Solidarności” i doświadczenia „okrągłego stołu” – są świadectwami mocy ludzkiego ducha. Są fascynującym rozdziałem europejskiej historii i jednym ze składników europejskiej tożsamości. Niech to, co było w nich najlepsze i najwspanialsze, prowadzi nas również i dzisiaj – bądźmy wierni ich przesłaniu w otwartej, solidarnej, jednoczącej się Europie!

Serdecznie dziękuję organizatorom tej wystawy i konferencji. Bardzo ciepłe pozdrowienia kieruję do wszystkich jej uczestników. Życzę Państwu owocnych, inspirujących obrad.

Aleksander Kwaśniewski

**Wokół Praskiej Wiosny.
Polska i Czechosłowacja
w 1968 r.**

zaproszenie